

ODLEWNICTWO	NORMA BRANŻOWA	BN-76
	Odlewnicze zespoły modelowe drewniane	4042-23
	Ogólne wymagania	Grupa katalogowa 0444

WSTĘP

Przedmiotem normy są ogólne wymagania dotyczące odlewniczych zespołów modelowych drewnianych i drewnopodobnych, przeznaczonych do wykonywania form piaskowych lub ceramicznych.

2. PODZIAŁ I OZNACZENIE

2.1. Rodzaje. Ustala się osiem rodzajów elementów oprzyrządowania modelowego wg tabl. 1.

Tablica 1

Nazwa	Symbol
Model	M
Płyta modelowa	P
Wzornik	W
Rdzennica	R
Sprawdzian	S
Urządzenie	U
Przyrząd	F
Urządzenie wstępne (np. model „matka”, szablon, wzorzec itp.)	N

2.2. Klasy jakości. Ustala się cztery klasy jakości wykonania odlewniczych zespołów modelowych drewnianych:

1 — zespoły modelowe o najwyższej trwałości dla produkcji seryjnej,

2 — zespoły modelowe o wysokiej trwałości,

3 — zespoły modelowe dla produkcji małoseryjnej odlewów oraz powtarzalnej produkcji jednostkowej,

4 — zespoły modelowe dla produkcji jednostkowej odlewów.

2.3. Odmiany wykonania. W zależności od przeznaczenia ustala się trzy odmiany wykonania odlewniczych zespołów modelowych:

M — dla formowania maszynowego,

R — dla formowania ręcznego,

S — dla formowania w masach samoutwardzalnych i wiązanych chemicznie.

2.4. Sposób budowy oznaczenia. Oznaczenie zespołu modelowego składa się z:

a) numeru zespołu modelowego wg ustaleń odbiorcy,

b) symbolu rodzaju elementu oprzyrządowania wg 2.1,

c) numeru kolejnego danego elementu w zespole modelowym,

d) numeru kolejnego zespołu modelowego.

Dane wymienione w c) i d) są dodatkowe i można je pominąć.

2.5. Przykład oznaczenia

a) rdzennicy nr 5, wchodzącej w skład zespołu modelowego nr 15 i będącej 3 egzemplarzem tej rdzennicy:

RDZENNICA 15-R-5-3 BN-76/4042-23

b) modelu 2 klasy jakości do formowania ręcznego (oznaczenie stosowane w dokumentacji technicznej):

MODEL M2R BN-76/4042-23

3. WYMAGANIA

3.1. Materiał

3.1.1. Gatunki drewna stosowanego do wykonywania odlewniczych zespołów modelowych oraz zakres zastosowania — wg tabl. 2 i 3.

Tablica 2

Rodzaj drewna ¹⁾	Zastosowanie
Sosna	najbardziej odpowiedzialne średnie i duże zespoły modelowe
Swierk	proste zespoły modelowe do niewielkiej liczby zaformowań oraz na mniej odpowiedzialne części zespołów modelowych wykonywanych z kilku rodzajów drewna
Jodla	

Zgłoszona przez Instytut Odlewnictwa, Kraków
Ustanowiona przez Dyrektora Instytutu Odlewnictwa dnia 15 marca 1976 r. jako norma obowiązująca od dnia 1 stycznia 1977 r. (Dz. Norm. i Miar nr 10/77 poz. 33)

cd. tabl. 2

Rodzaj drewna ¹⁾	Zastosowanie
Olcha	drobne i średnie zespoły modelowe lub ich części, szczególnie takie, od których wymagana jest duża gładkość powierzchni i podwyższona dokładność wymiarowa; zalecana na płyty modelowe do formowania ręcznego i maszynowego
Lipa	małe modele i rdzennice o skomplikowanych kształtach, przeznaczone do niewielkiej ilości zaformowań; zalecana na modele dla odlewów o charakterze artystycznym
Brzoza	drobne części modeli i rdzennic, szczególnie części wykonywanych na tokarkach i frezarkach, od których wymagana jest duża gładkość powierzchni, ponadto do licowania powierzchni modeli i rdzennic
Dąb	części nie stykające się z masą formierską, ich płyty i ramy podstawowe oraz części pomocnicze, np. kliny, czopy, wkładki do obijania
Drewno drzew owocowych	modele, rdzennice lub ich części o najwyższej wytrzymałości, gładkości i odporności na zużycie, zespoły przeznaczone do wielokrotnego zaformowania, modele o szczególnie skomplikowanych kształtach i o charakterze artystycznym
Klon	modele i rdzennice o dużej wytrzymałości, przeznaczone do wielokrotnego zaformowania oraz do licowania prostych powierzchni modeli i rdzennic
Jawor	
Grab	
Sklejka wodoodporna	płyty podstawowe oraz cienkościenne modele lub części modeli i rdzennic, małe i średnie wzorniki
Płyta stolarska	
Lignofol arkuszowy	modele i rdzennice o wysokiej wytrzymałości i bardzo dużej trwałości, narażone na ścieranie, części modeli i rdzennic do licowania powierzchni

¹⁾ Należy dobierać jakościowo lepszy materiał w ramach klasy przyjętej dla danego zespołu modelowego na pracujące powierzchnie modeli i rdzennic oraz decydujące o ich wytrzymałości połączenia wewnętrzne.

Tablica 3

Klasa jakości	Materiał
1	klon, jawor, grusza, wiśnia, grab, orzech klasy I ÷ II wg PN-72/D-96002 sklejka wodoodporna W1 wg PN-83/D-97005/11 lignofol wg BN-81/7126-03/01 płyta stolarska wg PN-76/D-97000
2	klon, grusza, wiśnia, orzech klasy II ÷ III jawor, grab, olcha klasy III wg PN-83/D-97005/11 na duże modele sosna klasy II ÷ III wg PN-75/D-96000 sklejka wodoodporna W1 wg PN-83/D-97005/11 lignofol wg BN-81/7126-03/01 płyta stolarska wg PN-76/D-97000
3	olcha klasy III wg PN-72/D-96002 sosna klasy III wg PN-75/D-96000 sklejka wodoodporna W1 wg PN-83/D-97005/11
4	świerk, sosna, jodła klasy IV wg PN-75/D-96000 olcha, lipa klasy III wg PN-72/D-96002 płyty pilśniowe, wiórowe i paździerzowe

3.1.2. Wilgotność elementów zespołów modelowych wykonywanych z

- drewna lub sklejki — 8 ÷ 12%,
- lignofolu — 4 ÷ 8%.

3.2. Wymagania konstrukcyjne zespołów modelowych — wg tabl. 4.

3.3. Znakowanie barwne

3.3.1. Znakowanie szczegółowe poszczególnych części i płaszczyzn zespołów modelowych wg tabl. 5.

Tablica 4

Wymagania konstrukcyjne	Klasa jakości							
	1		2		3		4	
	M	R	M	R	M	R	R	
Tolerancje wymiarowe wg PN-75/H-54202	1 klasa dokładności				2 klasa dokładności			
Naddatki na obróbkę skrawaniem odlewów	wg PN-72/H-83104, PN-72/H-83154, PN-76/H-83205, PN-74/H-83207							
Wymiary luzów i znaków rdzeniowych	wg BN-76/4042-22							
Pochylenia formierskie wg BN-76/4042-19	II	III	II	III	II	III		

cd. tabl. 4

Wymagania konstrukcyjne		Klasa jakości						
		1		2		3		4
		odmiana wykonania						
		M	R	M	R	M	R	R
Budo- wa bryły mo- delu lub rdzen- nicy	korpus modelu lub rdzennicy	wykonać z kilku warstw drewna klejonego w ten sposób, aby linie słołów były skrzyżowane; ilość warstw powinna być nie mniejsza od trzech; płaszczyzny styku czołowego powinny być w poszczególnych warstwach przesunięte wzajemnie o pół długości łączonych elementów						
	długość segmentów w warstwie	250 ÷ 300		250 ÷ 400		400		450
	przekrój żebra przy budowie segmentowej	120×45 ÷ 140×50		110×45 ÷ 130×45		100×40 ÷ 120×45		100×35 ÷ 100×40
	grubość pracującej ścianki modelu	25 ÷ 40				20 ÷ 35		20 ÷ 30
	grubość pracującej ścianki rdzennicy	30 ÷ 40		25 ÷ 40			25 ÷ 35	
Łączenie drewna		warstwy powinny być sklejone i połączone wpustami na płaszczyźnie styku czołowego i boczego, wzmocnione wkrętami do drewna				warstwy powinny być sklejone; złącza na wpust i wzmocnienia wg uznania modelarni; dopuszczalne wzmocnienia gwoździami		wg uznania modelarni
Płaszczyzny podziału		wykończone i zamknięte				wg uznania modelarni		
Części luźne		niedopuszczalne	metal, drewno twarde, lignofol, prowadzenie metalowe, złącza na jaskółczy ogon	niedopuszczalne	żywica, drewno twarde, prowadzenie metalowe, złącza na jaskółczy ogon	dopuszczalne na jaskółczy ogon	drewno ze szpilkami i oznakowane farbą czarną	
Promienie zaokrągleń		powyżej 5 mm wykonać w bryle modelu lub wpuścić w model; dopuszcza się wykonanie z kitu żywicznego				do 15 mm wykonać z kitu żywicznego; dopuszcza się kit szklarski	nie wymaga się; oznaczenie miejsc wykonania zaokrągleń w formie	
Kołki modelowe		wg BN-76/4042-21						
Elementy do obijania i wyjmowania modelu z formy		wg BN-70/4042-18 i BN-76/4042-20						
Wykonanie zapobiegające szybkiemu zużyciu		żebra, nadlewki powinny być wykonane z metalu; obwód płaszczyzn należy okuć blachą				wzmocnienia za pomocą powłok z żywicy epoksydowej	krawędzie wzorników okuć blachą	
Wykonanie znaków rdzeniowych		z modelem „śmietnika” i kanałami odpowiedzającymi				bez modelu „śmietnika” i kanałów odpowietrzających		
Wykonanie modeli elementów układu wlewowego		wlewy doprowadzające wpuszczone w materiał modelu lub mocowane trwale na modelach znaków rdzeniowych lub wykonane w rdzennicy				wg zaleceń technologa	nie wymaga się	
Wykończenie powierzchni roboczej modelu lub rdzennicy	wykonanie powierzchni	gruntowanie wszystkich powierzchni oraz czyste wykończenie pod malowanie						czyste wykończenie pod malowanie
	rodzaj powłoki lakierowej	żywiczna, epoksydowa, politurowana lub poliestrowa nałożona co najmniej 2 razy; zalecana jest powłoka metalizowana				żywiczna nałożona 1 raz lub nitro nałożona 2 razy		nitro nałożona 1 raz
Cechowanie		trwale za pomocą przymocowania liter metalowych, wybite znacznikiem lub opisane farbą trwałą				za pomocą opisu farbą trwałą		

Tablica 5

Rodzaj części lub płaszczyzn zespołu modelowego		Kolor lub sposób znakowania ¹⁾
1		2
Płaszczyzny odtwarzające surowe powierzchnie odlewu, części układu wlewowego		czerwony ciemny
Płaszczyzny odtwarzające obrabiane powierzchnie odlewu		niebieski jasny
Znaki rdzeniowe otworów nieobrabianych	powierzchnie boczne	czarny
	powierzchnie czołowe	
Znaki rdzeniowe otworów obrabianych	powierzchnie boczne	niebieski jasny
	powierzchnie czołowe	czarny
Zaznaczenie otworów wykonywanych rdzeniem na styk		czarny
Płaszczyzny styku części odejmowanych i podstawowego korpusu modelu lub rdzennicy, w tym również z odejmowanymi elementami układu wlewowego i odejmowanymi znakami rdzeniowymi		żółty
Zaznaczenie normalnego położenia części odejmowanej		czarna poprzeczna kreska przechodząca przez część odejmowaną i korpus na którym jest osadzona; na części odejmowanej i na korpusie w miejscu ich styku należy umieścić numery rozpoznawcze części odejmowanej
Zaznaczenie zaokrągleń lub wyokrągleń w formie lub rdzeniu, które wymagają ręcznego wykonania		czarna kreska naniesiona na ściankach tworzących zaokrąglenia lub wyokrąglenia i oznaczona literą R oraz wartością promienia, np. $R = 10$
Części do kasowania		czarne poprzeczne pasy na czerwonym tle
Powierzchnia podziału modeli		ścianki odlewu w kolorze czerwonym ciemnym, przekroje rdzenia czarne; dla rdzeni o dużych płaszczyznach można stosować czarną obwódkę
Płaszczyzny styku z ochładzalnikami wewnętrznymi		płaszczyzny styku z ochładzalnikami należy obwieść zieloną jasną linią, a wewnątrz na tle wynikającym z ustaleń tablicy wmalować krzyże w kolorze zielonym jasnym

cd. tabl. 5

Rodzaj części lub płaszczyzn zespołu modelowego		Kolor lub sposób znakowania ¹⁾
1		2
Znaki na ochładzalniki wewnętrzne, metalowe elementy zalewane w odlewie oraz modele ochładzalników zewnętrznych		zielony jasny
Nadlewy połączone nierozłącznie z korpusem modelu lub rdzennicy, większe nadatki technologiczne, modele lub bloczki próbek przymocowanych trwale do modelu lub rdzennicy itp.		czarne linie przerywane w miejscu połączenia z korpusem modelu lub rdzennicy i odpowiedni napis: NADLEW, NADDATEK, PRÓBKA itp.
Wzorniki		powierzchnie robocze w kolorze czerwonym ciemnym, pozostałe powierzchnie nie malowane
Znaki rozpoznawcze zespołu modelowego w postaci liter, cyfr, napisów		czarny

¹⁾ Małe i precyzyjne zespoły modelowe lub części średnich lub większych zespołów mogą być politurowane zamiast malowane.

3.3.2. Określenie kolorów. Do barwnego znakowania powierzchni odlewniczych zespołów modelowych drewnianych należy używać farb i lakierów o kolorach, których charakterystykę podano w tabl. 6.

Tablica 6

Kolor	Symbol koloru ¹⁾
czerwony ciemny	69
niebieski jasny	54
czarny	99
żółty	13
zielony jasny	39
orzech jasny	22

¹⁾ Kolory i symbole kolorów podano wg Informatora Techniczno-Handlowego Przemysłu Farb i Lakierów.

3.3.3. Wymiary pasów. Pasy do dwubarwnego znakowania powierzchni zaleca się wykonać wg wymiarów w mm podanych w tabl. 7.

Tablica 7

Szerokość pasa ¹⁾ około	Odległość między pasami
3	10 ÷ 15
5	15 ÷ 25
10	30 ÷ 50

¹⁾ Szerokość pasów należy dobierać w zależności od wielkości znakowanej powierzchni.

3.3.4. Wymiary krzyży. Krzyże do dwubarwnego znakowania powierzchni zespołów modelowych są krzyżami równoramiennymi i zaleca się wykonać je wg wymiarów w mm podanych w tabl. 8.

Tablica 8

Grubość ramienia	Długość ramienia ¹⁾	Odległość między osiami krzyży
3	10 ÷ 20	20 ÷ 40
5	10 ÷ 40	40 ÷ 80

¹⁾ Wymiary krzyży należy dobierać w zależności od wielkości znakowanej powierzchni.

KONIEC

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Instytut Odlewnictwa, Kraków.

2. Istotne zmiany w stosunku do PN-70/H-54203, PN-70/H-54204, PN-69/H-54209 i PN-69/H-55205

- wprowadzono tworzywa drewnopodobne,
- podzielono na osiem rodzajów elementy zespołu modelowego,
- wprowadzono zalecenia odnośnie wytycznych doboru drewna na odlewnicze zespoły modelowe,
- ustalono cztery klasy jakości wykonania zespołów modelowych,
- wprowadzono odmiany wykonania zespołów modelowych dla formowania ręcznego i maszynowego,
- powiększono liczbę wymagań konstrukcyjnych,
- zweryfikowano symbole kolorów znakowania z Informatorem Techniczno-Handlowym Przemysłu Farb i Lakierów.

Dotychczas obowiązujące PN-70/H-54203, PN-70/H-54204, PN-69/H-54209 i PN-69/H-55205 zostały unieważnione z dniem 1 stycznia 1977 r.

3. Normy i dokumenty związane

- PN-75/D-96000 Tarcica iglasta ogólnego przeznaczenia
 PN-72/D-96002 Tarcica liściasta ogólnego przeznaczenia
 PN-76/D-97000 Płyty stolarskie
 PN-83/D-97005/11 Sklejka. Sklejka ogólnego przeznaczenia. Wymagania
- PN-75/H-54202 Odlewnicze zespoły modelowe drewniane. Tolerancje wymiarowe
- PN-72/H-83104 Odlewy z żeliwa szarego. Tolerancje wymiarowe, naddatki na obróbkę skrawaniem i odchyłki masy
- PN-72/H-83154 Odlewy ze staliwa. Tolerancje wymiarowe, naddatki na obróbkę skrawaniem i odchyłki masy
- PN-76/H-83205 Żeliwo ciągliwe. Odlewy. Tolerancje wymiarowe, naddatki na obróbkę skrawaniem i odchyłki masy
- PN-74/H-83207 Odlewy z metali nieżelaznych. Tolerancje wymiarowe, naddatki na obróbkę skrawaniem i odchyłki masy

BN-70/4042-18 Odlewnicze zespoły modelowe drewniane. Uchwyty boczne do wyciągania

BN-76/4042-19 Odlewnicze zespoły modelowe. Pochyler a formierskie

BN-76/4042-20 Odlewnicze zespoły modelowe drewniane. Płytki do objiania i wyciągania modeli oraz uchwyty do wyciągania modeli

BN-76/4042-21 Odlewnicze zespoły modelowe. Kolki modelowe

BN-76/4042-22 Odlewnicze zespoły modelowe. Główne wymiary znaków rdzeniowych

BN-81/7126-03/01 Lignofol. Podział, nazwy i określenia Informator Techniczno-Handlowy Przemysłu Farb i Lakierów. Wydawnictwo Katalogów i Cenników, Warszawa 1971 r.

4. Normy zagraniczne

Austria ÖNORM M 1150 Giessereimodelle. Hinweis für die Ausführung

NRD TGL 13898/01 Urformwerkzeuge für die Giessereiindustrie. Modell und Schabloneneinrichtungen. Technische Lieferbedingungen

TGL 13898/02 Urformwerkzeuge für die Giessereiindustrie. Modell und Schabloneneinrichtungen. Bauarten

RFN DIN 1511 Giessereimodelle und Zubehör; Herstellung und Güte

ZSRR ГОСТ 13354-67 Модели и стержневые ящики литейные деревянные. Классы прочности и технические требования

5. Symbol wg SWW — 0737.

6. Autorzy projektu normy — mgr inż. Czesław Jakymyszyn, mgr inż. Maciej Dyrek, mgr inż. Zygmunt Smoleń, mgr inż. Marek Biały — Instytut Odlewnictwa, Kraków.

7. Wydanie 3 — stan aktualny: wrzesień 1987 — uaktualniono normy związane.